

Täysistunto

Keskiviikko 15.2.2017 klo 14.01—18.37

9. Eduskunnan oikeusasiamiehen kertomus vuodelta 2015

Kertomus K 11/2016 vp

Valiokunnan mietintö PeVM 2/2016 vp

Ainoa käsittely

Toinen varapuhemies Arto Satonen: Ainoaan käsittelyyn esitellään päiväjärjestyksen 9. asia. Käsittelyn pohjana on perustuslakivaliokunnan mietintö PeVM 2/2016 vp.

Keskustelu asiasta alkaa: edustaja, valiokunnan puheenjohtaja Lapintie.

Keskustelu

17.14 **Annika Lapintie vas** (esittelypuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Arvoisa oikeusasiamies ja hyvät kansanedustajat! Perustuslakivaliokunta on käsitellyt oikeusasiamiehen kertomuksen vuodelta 2015. Tässä taas muutamia kohtia, jotka on syytä nostaa esille. Ja voisin heti alkuun todeta, että perustuslakivaliokunta ei ole arvioinut oikeusasiamiehen yksittäisiä ratkaisuja tai kannanottoja. Oikeusasiamiehen kertomus sisältää oikeusasiamiehen ja apulaisoikeusasiamiesten puheenvuorot, yleiskatsauksen oikeusasiamiesinstituutioon kertomusvuonna sekä jaksot perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisesta ja laillisuusvalvonnasta asiaryhmittäin.

Ensinnäkin perustuslakivaliokunta kiinnittää jälleen erityistä huomiota kertomuksessa olevaan jaksoon, jossa on kootusti esitetty keskeisimpiä puutteita ja parannuksia perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisessa. Vuoden 2013 kertomuksessa esitetyt kymmenen ongelmaa ovat pääosin valitettavasti edelleen ajankohtaisia. Valiokunta toteaaakin ja pitää erityisen valitettavana, että oikeusasiamiehen kertomuksessa joudutaan vuodesta toiseen nostamaan esille samoja ongelmia. Julkisen vallan vastuulla on reagoida perus- ja ihmisoikeus-epäkohtiin sellaisin toimenpitein, jotka ennalta ehkäisevät vastaavien tilanteiden syntymisen, ja tämän vuoksi valtioneuvoston ja asianomaisten viranomaisten pitäisi tehdä nämä toimenpiteet.

Sen sijaan perustuslakivaliokunta pitää myönteisenä sitä kehitystä, jonka myötä oikeusasiamiehen toiminnan painopiste on siirtynyt yhä selvemmin viranomaisten toiminnan valvonnasta ihmisten oikeuksien edistämiseen. Joissakin tapauksissa jo pelkkä yhteydenotto Oikeusasiamiehen kansliasta on ohjannut viranomaistoimintaa paremmin perus- ja ihmisoikeuksia toteuttavaan suuntaan, ja tällaista kehitystä on pidettävä myönteisenä.

Oikeusasiamies Jääskeläisen puheenvuorossa nostetaan esiin oikeusasiamiehen tehtävä vammaisten henkilöiden oikeuksien valvojana. Oikeusasiamies on lisäksi YK:n kidutuksen vastaisen sopimuksen valinnaisen pöytäkirjan mukainen kansallinen valvontaelin. Perustuslakivaliokunta pitää näitä kansainvälisiin velvoitteisiin perustuvia valvontatehtäviä

Pöytäkirjan asiakohta PTK 7/2017 vp

tärkeinä ja yhtyy kertomuksessa esitettyyn käsitykseen siitä, että oma-aloitteisen valvonnan merkitys korostuu vammaisten henkilöiden aseman vuoksi.

Apulaisoikeusasiamies Sakslin käsittelee puheenvuorossaan perusoikeuksia ja julkisen talouden säästöjä. Erityisesti on kiinnitetty huomiota oikeuslaitokseen kohdistuviin säästöihin ja pitkiin käsittelyaikoihin, ja oikeusasiamies on tarkastuksillaan havainnut, että resurssien riittämättömyys suhteessa työmäärään aiheuttaa tuomareiden ja muun henkilökunnan uupumista. Oikeusprosessien pitkät käsittelyajat ja tuomioistuinten rakenteellisen riippumattomuuden puutteet on mainittu kertomuksessa kymmenen keskeisimmän perus- ja ihmisoikeusongelman joukossa. Nämä esille nostetut ongelmat ovat vakavia, ja pitämällä aikavälillä on välttämätöntä toteuttaa tarkoituksenmukaiset oikeudenhoidon rakenteelliset, menettelylliset ja muut uudistukset sekä toimenpiteet oikeusturvan kehittämiseksi siten, että oikeusturvan taso vastaa perustuslain ja Suomea velvoittavien ihmisoikeussopimusten vaatimuksia.

Yleisemminkin perustuslakivaliokunta tässä oikeusasiamiehen kertomuksesta antamassaan mietinnössä nostaa esille sen, että vaikka valiokunnan vakiintuneen kannan mukaan valtiontalouden säästötavoitteet taloudellisen laskusuhdanteen aikana voivat muodostaa hyväksyttävän perusteen puuttua jossain määrin myös perustuslaissa turvattujen oikeuksien tasoon, ei sääntely saa kokonaisuutena arvioiden vaarantaa perustuslaissa turvattua perusoikeuden toteutumista. Perustuslakivaliokunta on lisäksi antanut perusoikeuksien yleisten rajoitusedellytysten perusteella valtiosääntöisesti painoarvoa myös heikennyksen keston rajaukselle sitä perustelevien julkistalouden vakavien rahoitusvaikeuksien odotettavissa olevaan keston nähden sekä myös etuuskien tason suhteeseen julkisen talouden tilaan. Myös sen, että heikennykset eivät saa tehdä tyhjäksi perus- ja ihmisoikeusvelvoitteiden ydinsisältöä, pitäisi olla itsestäänselvää silloin, kun tällaisia säästöpäätöksiä valmistellaan.

Toistan nyt vielä tässä sen, mikä tuli esille aikaisemmin oikeuskanslerin kertomuksen yhteydessä, että perustuslakivaliokunta on useassa yhteydessä vakavasti huomauttanut siitä, minkälainen ongelma muodostuu, kun samoihin perusoikeuksiin kohdistuvia rajoituksia tai samoihin perusoikeuksiin kohdistuvia säästöjä tehdään hajanaisesti pilkottuna niin, että sitä kokonaiskuvaa ei pysty muodostamaan. Tämä voi jopa muodostaa perustuslaillisen ongelman, kun sitä kokonaiskuvaa ei saa hahmotettua. Tämä on tullut esille myös monissa perustuslakivaliokunnan kuulemien asiantuntijoiden kannanotoissa, kun näitä säästölakeja on käsitelty.

Sitten lopuksi otan esille myös nämä apulaisoikeusasiamies — hetkinen, pieni hetki [Puhuja selaa papereita] — Pajuojan kertomuksessaan esille nostamat kommentit — tuossahan ne ovatkin — jotka koskevat erityisesti lasten eriarvoista asemaa varhaiskasvatuksessa. Pajuoja siis kysyy puheenvuorossaan, miten järjestetään hyvää varhaiskasvatusta. Varhaiskasvatus tarkoittaa päiväkotia tai perhepäivähoitoa. Erityistä huomiota apulaisoikeusasiamies on kiinnittänyt siihen, että varhaiskasvatusta toteutetaan tilanteessa, jossa kuntien resurssit eroavat merkittävästi toisistaan. Opetushallitus on nostanut esiin huolen siitä, että säädetyt määrälliset minimi- ja maksimivälit voivat merkitä myös sisällöllistä minimiä silloin, kun tehdään tiukassa taloudellisessa tilanteessa näitä ratkaisuja. Viime kädessä tällainen voi johtaa tilanteeseen, jossa valtakunnalliset perusteet eivät enää yhdenvertaisesti toteudu eri paikkakunnilla tai yksittäisen lapsen kohdalla. Perustuslakivaliokunta pitää näitä huomioita tärkeinä. Valiokunta muistuttaa, että vaikka perustuslaissa turvattu yhdenvertaisuus ei sinänsä estä esimerkiksi paikallisten erityisolosuhteiden huomioon ottamista, eivät erotte-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 7/2017 vp

lut saa muodostua mielivaltaisiksi tai kohtuuttomiksi. Valiokunnan mielestä onkin syytä selvittää keinoja yhdenvertaisuuden turvaamiseksi varhaiskasvatuksessa.

Lopuksi perustuslakivaliokunta toteaa kannanottoehdotuksenaan, että eduskunnalla ei ole huomautettavaa kertomuksen johdosta.

17.23 Eduskunnan oikeusasiamies Petri Jääskeläinen: Arvoisa herra puhemies! Kiitän perustuslakivaliokuntaa ja perustuslakivaliokunnan puheenjohtajaa tästä hyvästä mietinnöstä.

Olen tyytyväinen siitä, että perustuslakivaliokunta puoltaa tätä oikeusasiamiehen ja oikeuskanslerin työnjaon kehittämistä. Tämähän on asia, jonka vuoden 2014 kertomuspuheenvuorossani nostin esille, ja kuten siellä totesin, mielestäni tämä ylimpien laillisuusvalvojien tehtävien päällekkäisyys ei ole tämän yhteiskunnan ja ihmisten kannalta tehokkain ja tarkoituksenmukaisin.

Nyt kun täällä on keskusteltu tästä lainvalmistelun laadusta, niin tämä asia sillä tavalla kytkeytyy siihenkin, että jos tätä työnjakoa kehitettäisiin ja jos kehitettäisiin siihen suuntaan, että yleinen laillisuusvalvonta ja kanteluasiat pääasiassa tulisivat oikeusasiamiehelle, niin se tarjoaisi mahdollisuuden siihen, että oikeuskansleri voisi nykyistä enemmän panostaa tähän valtioneuvoston lainvalmistelun laadun valvontaan ja kehittämiseen ja perus- ja ihmisoikeusnäkökohtien huomioon ottamiseen.

Tiedän, että oikeuskansleri Jonkka tässä yhteydessä painottaa sitä, että yleinen laillisuusvalvonta ja tämä valtioneuvoston valvonta tukevat toinen toisiaan, ja tämä pitää varmasti paikkansa, mutta mielestäni se vain ei ole riittävä syy ylläpitää tällaista päällekkäistä, epätarkoituksenmukaista järjestelmää. Olen aivan varma siitä, että vaikka tätä yleistä laillisuusvalvontaa ei samassa määrin Oikeuskanslerinvirastossa enää olisi, niin siellä kyllä varmasti kyettäisiin hyvin tähän valtioneuvoston työn valvontaan ilmentäen sitä, ja jos vaikka nuo kantelut olisivat pääasiassa oikeusasiamiehellä, niin kyllähän tästä oikeusasiamiehen ratkaisukäytännöstä voitaisiin siltä osin ammentaa tietoa sitten tähän valtioneuvoston työn valvontaan, eli mielestäni tämä valtioneuvoston valvonta ei edellytä sitä, että tämän yleisen laillisuusvalvonnan kanslerilla tulisi olla. Ehkä nyt, kun täällä on keskusteltu ylipäänsä tästä perustuslainmukaisuudesta, tähän voisin todeta, että kyllähän nämä perustuslakiprofessoritkin osaavat arvioida mitä tahansa lakiesitystä, vaikka he eivät kanteluita käsittelekään. — Kiitos.

17.26 Leena Meri ps: Arvoisa puhemies! Kiitän tosiaan oikeusasiamiestä puheenvuorosta ja erityisesti siitä, että olette tarmokkaasti jaksanut nostaa näitä tuomioistuinresursseja esille. Itse tunnen henkilökohtaisesti paljon tuomioistuinlakimiehiä, jotka tekevät valtavan paineessa töitä, ja kun noita hallituksen esityksiä siellä virkamiespuolella tulkitsee, niin enemmän siellä vielä kiinnitti huomiota siihen, että usein hallituksen esityksessä lukee, että ei ole resurssivaikutuksia, vaikka lisätöitä tuomareille tulee aivan selkeästi ja tietysti koko ajan lisää velvoitteita, mikä on tietysti tärkeätä, että saadaan oikeudenmukainen oikeudenkäynti.

Olisin ehkä toivonut siihen vastausta, että kun kuulimme teitä tuolla perustuslakivaliokunnassa, niin oli puhetta siitä, että jonkinlaista selvitystä saatettaisiin tehdä — voi olla, että nyt muistan väärin — tästä kuormituksesta ainakin hovioikeuksissa. Että mitään varsinaista projektia ei ollut vireillä, mutta Sakslin puheenvuorossaan vastasi jotain tämän tyyppistä, että asia voidaan ottaa huomioon tai näin. Ollaanko tätä tuomioistuinten kuor-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 7/2017 vp

mitusta mitenkään tutkimassa oikeusasiamiehen puolelta? Tietysti yhtenä ratkaisuna on ollut tämä, että oikeusministeriö selvittää näiden erilaisten asioiden siirtoa tuomioistuimista muualle, esimerkiksi riidattomat avioerot ja näin poispäin, mutta se ei loputtomasti ratkaise tätä ongelmaa. Kiitän siitä, että olette pitänyt sitä esillä, ja se on erittäin tärkeää myös meidän tuomareiden jaksamisen kannalta. Mutta pyytäisin vastausta siihen, aiotaanko sitä tutkia millään tavoin ja onko nyt tutkittu sitä tuomioistuintuomareiden jaksamista.

17.28 Eduskunnan oikeusasiamies Petri Jääskeläinen: Herra puhemies! Tämmöistä selvitystä ei ole tekeillä eikä kyllä suunnitteillakaan. Että se ei ehkä kuitenkaan ole oikeusasiamiehen tehtävä selvittää hovioikeuksien tuomareiden jaksamista tämmöisen laajemman selvityksen puitteissa.

Keskustelu päättyi.

Eduskunta hyväksyi valiokunnan ehdotuksen kannanotoksi kertomuksen K 11/2016 vp johdosta. Asian käsittely päättyi.